

1. Alfa-részecskék megtett útjának mérése és energiájának meghatározása (ro:

Măsurarea parcurului particulelor α și determinarea energiei E_α)

- Mi alkotja az α részecskét, mennyi az α részecske töltése ?
- Milyen rendszámú elemek magjából lépnek ki nagy valószínűséggel α sugárzások?
- Milyen elven/módon számolhatjuk ki az α részecskék mozgási energiáját?
- Írd fel a Bragg féle empirikus formulát az α részecske megtett útjára vonatkozóan, és magyarázd meg a benne szereplő mennyiségeket!
- Relatív fékeződési tényező (ro: putere de frânare relativă); képlet/magyarázat!
- Egységnyi úthosszon leadott energia (i.e. specifikus ionizáció) α részecske esetére milyen mennyiségekkel lesz arányos?
- Az α részecske közepes úthosszát minek a függvényében számolhatjuk?
- $1 \text{ MeV} = ? \text{ eV}$; $1 \text{ eV} = ? \text{ J}$;
- A Geiger összefüggés milyen nagyságrendű közepes úthossz tartományban alkalmazható (gondoljunk a kis E_α értékekre) ?
- Hogyan detektáljuk az α részecskét?
- Fluoreszkáló anyag esetén, mennyi idő alatt kerül vissza a rendszer gerjesztett állapotból alapállapotba?
- Ahhoz, hogy a sugárzást kimutathassuk, milyen követelményeknek kell eleget tennie a fluoreszkáló detektáló anyagnak?
- Mely anyagok tesznek eleget ezen követelményeknek, ahhoz hogy az α sugárzást detektálhassuk?
- A laboratóriumi gyakorlat során, mit mérünk minek a függvényében?

2. Beta-sugárzás energiájának meghatározása teljes elnyelődés esetére (ro:

Determinarea energiei radiațiilor beta prin metoda absorpției totale)

- Milyen részecskék alkotják a β sugárzást? Milyen fajta β sugárzásokat ismerünk?
- Tudjuk, hogy az atommagot pozitív töltésű protonok, valamint semleges neutronok alkotják, akkor mégis milyen módon léphet ki ezen kis fm nagyságrendű térrészből β részecske?
- A laboratóriumi gyakorlatunkban milyen anyag alkotja a β aktív sugárforrásunkat?
- Milyen elnyelő közegben vizsgáljuk az $E_{\beta\text{max}}$ értéket?
- A mérések során több sugárzást elnyelő lemezkét helyezünk a forrás és a detektor közé, mit észlelünk az időegységre számolt detektált β részecskék számának értékére? Hogyan fog ez a szám változni?
- Az összes elnyelő lemezkét a forrás és a detektor közé helyezve, a detektorunk továbbra is fog β sugárzást érzékelni. Mik lehetnek ennek az okai?
- Miből fogjuk tudni, hogy a teljes elnyelődés bekövetkezett?
- Hogyan számoljuk ki a sugárzást elnyelő lemezkék felületi sűrűségét?
- $1 \text{ MeV} = ? \text{ J}$;
- Röviden írjuk le a mérés menetét!
- Milyen fizikai mennyiséget ábrázolnunk melyiknek a függvényében (milliméteres papíron)?
- Hogyan számolhatjuk ki egy adott elnyelő lapocskára ismeretlen vastagságát?
- Mi lehet annak az oka ha teljes elnyelődés után, a számolt β részecskék száma meghaladja a háttérből származó β részecskék számát?

3. Gamma-sugárzás energiájának meghatározása a félig elnyelődés módszerrel

(ro: **Determinarea energiei radiatiei gamma prin metoda semiabsorptiei**)

- γ -sugárzás elnyelődése három folyamat révén történhet meg az E_γ értékének függvényében. Mely ez a három mechanizmus? Magyarázd meg ezeket!
- Milyen részecskék alkotják a gamma sugárzást? Mennyi az elektromos töltésük?
- A sugárzás intenzitása, hogyan függ a detektáló készülék (Geiger-Müller) által detektált γ részecskék számától?
- Írd fel és értelmezd a γ -sugárzása az elnyelődési törvényt!
- Az elnyelődési törvényből kiindulva, hogyan számolhatjuk ki azt a felületi sűrűség értéket ($R_{1/2}$), amelyen az intenzitás fele elnyelődik?
- A félig elnyelő közeg vastagsága ($d_{1/2}=R_{1/2}/\rho$), hogyan függ a közeget alkotó elem Z -tól és E_γ -tól? Írd fel az összefüggést $d_{1/2}$ -re!
- Mikor tekinthetjük állandónak az elnyelődési együttható értékét?
- Röviden vázold a mérés menetét!
- Milyen grafikont kell majd felvennünk, és hogyan kapjuk meg az $R_{1/2}$ értékét?
- Az $R_{1/2}$ ismeretében, hogyan jutunk el az E_γ értékhez?
- Milyen anyagokban nyelődik el a γ -sugárzás, attól függően, hogy mekkora ennek energiája?
- A γ -sugárzás energiája milyen tartományban található? Mennyi a látható fény energiájának nagyságrendje? (eredmények eV, keV, MeV, GeV, TeV értékekben). (Megjegyzés! Ismerve az elektromágneses sugárzás hullámhosszát (vagy frekvenciáját), hogyan milyen összefüggésből számolható ki az energia?)

4. Hosszú életű radioaktív anyag felezési idejének a meghatározása (ro: **Determinarea timpului de înjumătățire al unui element radioactiv cu viață lungă**)

- Tudva azt, hogy kezdetben ($t_0=0$ s) N_0 számú anyamagunk volt, és annak a valószínűsége, hogy egy mag dt idő alatt lebomoljon egy kisebb tömegszámú elem magjára (leányelemre) λ , vezessük le, hogy egy adott t időpillanatban hány $N(t)$ számú kiindulási anyaelem-magunk maradt meg!
- Az ismert bomlási törvényt alkalmazva ($N=N(t)$), vezessük le a $T_{1/2}$ felezési időre vonatkozó összefüggést a λ bomlási valószínűség függvényében!
- Mit jelent a felezési idő fogalma?
- Mi akadályoz meg bennünket abban, hogy a 5.2 mg tömegű $\text{Na}_2\text{U}_2\text{O}_7$ vegyület U^{238} -as elemének felezési idejét direkt módon megmérjük ?
- Értelmezd a radioaktív aktivitás fogalmát (Λ) (+ összefüggési képlet részecske szám, λ)!
- Ismerve a felezési időre: $T_{1/2}=N_{\text{U}^{238}} \cdot \ln 2 / \Lambda$, összefüggést, hogyan számolhatjuk ki az $N_{\text{U}^{238}}$ részecskeszámot, ha ismerjük az U^{238} moltömegét, valamint az Avogadro számot: $N_A \approx 6 \times 10^{23}$ részecske/mól, valamint az Urán mag aktivitását a méréseinkből?
- Írjuk le az ^{238}U bomlási sorát ^{234}U leányelemig (Vigyázat! $Z_{\text{U}}=92$)! Mi a különbség a két urán mag között?
- Röviden vázold, hogy mi a mérés célja, és mindezt hogyan érjük el! (Megjegyzés! Alkalmazva az előbbi alpontokra adott válaszokat, vázaltszerűen)

5. Elektromágneses sugárzás dózisának a számolása (ro: Calculul dozelor de radiație primate la iradierea cu radiații electromagnetice)

- a. Hogyan értelmezzük az iondózist, milyen mértékegységeket használunk a mérésében? Mi a dózisteljesítmény?
- b. Hogyan értelmezzük az elnyelt dózist, milyen mértékegységekben mérjük?
- c. Biológiai dózis/ dózisegyenérték (értelmezés, mértékegységek); Dózisegyenérték-teljesítmény (értelmezés, mértékegységek)!
- d. Maximálisan megengedett sugárzási dózis értéke!
- e. Értelmezzük, hogy milyen mennyiségektől, hogyan függ a dózisegyenérték teljesítmény értéke r távolságra a gamma forrástól ($b_{\gamma}(r)=?$) !
- f. Laborméréseink során mi képezi a gamma forrást?
- g. Hogyan találjuk meg az elnyelő ólomtömbben található gamma forrás helyzetének magasságát?
- h. Gamma sugárzás esetére mennyi az $w_{R\gamma}$ relatív biológiai hatékonysági állandó értéke? Mennyi ez az érték α sugárzás esetére?
- i. Elektromágneses sugárzás intenzitásának elnyelődési törvénye (+értelmezése) !